

## ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

# Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας

(ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

4 - 6 Σεπτεμβρίου 2009 • Νυμφαίο Φλώρινας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ  
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ  
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

## ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η Διδασκαλία  
της Ελληνικής Γλώσσας  
(ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)

### ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΝΥΜΦΑΙΟ ΦΛΩΡΙΝΑΣ  
4, 5 και 6 Σεπτεμβρίου 2009

## ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

### ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

#### Πρόεδρος:

*Τομπαΐδης Δημήτριος*  
Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

#### Μέλη:

*Δαμανάκης Μιχάλης*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης  
*Ιορδανίδου Άννα*, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Πάτρας  
*Καλογήρου Τζίνα*, αν. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας  
*Καμαρούδης Σταύρος*, επίκ. καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
*Καψάλης Γεώργιος*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων  
*Κουτσογιάννης Δημήτρης*, επίκ. καθηγητής Φιλοσοφικής,  
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης  
*Ματσαγγούρας Ηλίας*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας  
*Μήτσος Ναπολέων*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας  
*Μπερελής Πέτρος*, σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου  
*Νάκας Αθανάσιος*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Αθήνας  
*Ντίνας Κώστας*, αν. καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
*Παπαδογιαννάκης Νικόλαος*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης  
*Σουλιώτης Μίμης*, καθηγητής ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
*Τσιάκαλος Γιώργος*, καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης  
*Χατζηπαναγιωτίδη Άννα*, επίκ. καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Frederick Κύπρου  
*Χατζησαββίδης Σωφρόνης*, καθηγητής ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

### ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

#### Πρόεδρος

*Κώστας Δ. Ντίνας*

#### Γραμματέας

*Άννα Βακάλη*

#### Ταμίας

*Άννα Χατζηπαναγιωτίδη*

#### Μέλη

*Αναστασία Στάμου*  
*Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος*

#### Γραμματεία

*Έφη Γώτη*  
*Ευδοξία Τραϊανού*  
*Δημήτρης Χασανίδης*  
*Ελένη Παπαϊωάννου*  
*Στεφανία Τσακίροπούλου*

Πλήρης βιβλιογραφική αναφορά άρθρου:

Ντίνας, Κ., Χατζηπαναγιωτίδη, Α., Βακάλη, Α., Κωτόπουλος, Τ. & Στάμου, Α. (επιμ.) 2010. Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή "Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)", βλ. <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika> ημερομηνία πρόσβασης ηη/μμ/εε

## Κυριακή, 6 Σεπτεμβρίου 2009

- Ωρα **Αίθουσα 2**  
 θεματική: **Δια-πολυπολιτισμική διάσταση στη γλώσσα**  
 Προεδρείο: **Ν. Παπαδογιαννάκης - Α. Αλευριάδου**
- 9.00-9.30 *Αναγνωστικές δεξιότητες στη Δεύτερη/Ξένη Γλώσσα των μαθητών με Μαθησιακές Δυσκολίες: Μια κριτική σύνθεση*  
**Π. Παυλίτσα, Α. Αλευριάδου, Ε. Γρίβα**
- 9.30-9.50 *Λειτουργική αναβάθμιση του κοινωνικού ρόλου των εκπαιδευτικών: συμβολή στην αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης) στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές τάξεις*  
**Δ. Σιδηρόπουλος**
- 9.50-10.10 *Απόψεις των φιλολόγων για την εκπαιδευτική πολιτική απέναντι στη διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας: Το πρόγραμμα «Ένταξη παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση-Γυμνάσιο» από το Α.Π.Θ.*  
**Μ. Γαλαντόμου**
- 10.10-10.30 *Νέα Ελληνικά για Μετανάστες, Παλιννοστούντες, Πρόσφυγες και Ξένους: Ιδεολογικοί προσανατολισμοί και μηχανισμοί ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία*  
**Γ. Χατζηθεοχάρους, Ε. Γιοβάννη**
- 10.30-11.00 *Διαπολιτισμική επάρκεια και ετοιμότητα εκπαιδευτικών στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας σε Τ.Ε.Γ. του εξωτερικού*  
**Α. Διαλεκτόπουλος**
- 11.00-11.30 **Διάλειμμα - καφές**  
 Προεδρείο: **Α. Κυρίδης - Ε. Γρίβα**
- 11.30-11.50 *Γραπτή έκφραση παιδιών σχολικής ηλικίας στη μητρική και ξένη γλώσσα: η επίδραση του φύλου*  
**Κ. Σέμογλου, Ε. Γρίβα, Π. Παντελή, Μ. Βρυώνη**

- 11.50-12.10 *Η επίδραση του παράγοντα «ηλικία» στην εκμάθηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας: Η περίπτωση της νέας ελληνικής*  
**Θ. Ρουσουλιώτη**
- 12.10-12.30 *Η επίδραση της μαθησιακής ομάδας στην ανάπτυξη του γραμματισμού παιδιών προσχολικής ηλικίας: Το παράδειγμα της παροιμίας*  
**Α. Κωστανούδη, Ειρ. Σιβροπούλου**
- 12.30-12.50 *Πρακτικές ανάγνωσης με σκοπό την κατανόηση των κειμένων στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Γυμνάσιο. Εναλλακτική προσέγγιση σύμφωνα με το μοντέλο των συγγενών πρακτικών του αναγνώστη (ή των τεσσάρων ρόλων του αναγνώστη)*  
**Ε. Βεκρής**
- 12.50-13.10 *Μελέτη περίπτωσης νηπίου με νοητική καθυστέρηση – πρόγραμμα παρέμβασης στον προφορικό λόγο*  
**Ε. Κολικίδου**
- 13.10-13.30 *Οι ασκήσεις παραγωγής γραπτού λόγου στη Γ' Λυκείου και στις Πανελλήνιες εξετάσεις*  
**Α. Βακάλη, Κ. Ντίνας**
- 13.30-14.15 **Ολομέλεια - Κλείσιμο συνεδρίου**
- 16.00 **Ξενάγηση στον Αρκτούρο**



**Λειτουργική αναβάθμιση του κοινωνικού ρόλου των εκπαιδευτικών:  
συμβολή στην αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας  
ως δεύτερης/ξένης στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές τάξεις**

**Δρ. Δημήτρης Σιδηρόπουλος**

**Abstract**

In the current multiple and complex challenges, the contribution of education remains decisive and important: a) in the socialization and in the satisfaction of innate psychological needs of students for sufficiency, autonomy and contracting of relations and b) in the achievement of equality of educational opportunities and results regardless students' social-cultural origin. In the present work is elected the important effect of the functional upgrade social role of teachers in the effective teaching of Greek language (as first/maternal, second/foreigner) in the modern multicultural classes. According to bibliography the teachers: a) internalize their social role under the influence of various individual and social factors (biographical elements, cognitive admissions, previous social experiences, pedagogic sufficiency, cultural context of teaching) and b) upgrade functionally their social role and therefore they are rendered more effective in the teaching of Greek language in multicultural classes, if: i) they have scientific and instructive training so they are conditioned by professional conscientiousness, responsibility and cooperativeness, ii) they apply the fundamental social-cognitive skills of empathy, acceptance of diversity and cross-cultural communication and iii) they constitute important social models of imitation of thought and action for the students in the process of construction their individual and social identity.

**1. Εισαγωγή**

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η πολιτισμική ετερογένεια και γλωσσική ποικιλότητα αποκτά όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις στην ελληνική κοινωνία, η οποία καλείται να διαχειριστεί και να επαναπροσδιορίσει τις επιμέρους θεσμικές πολιτικές της με άξονα την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα των πολιτών-κατοίκων της (Cummins, 2000). Επιπροσθέτως η *δημογραφική ανασύνθεση* του μαθητικού πληθυσμού στην εκπαίδευση έθεσε νέες προκλήσεις στην κατεύθυνση επίτευξης της ισότητας των εκπαιδευτικών ευκαιριών και αποτελεσμάτων ανεξαρτήτως της κοινωνικο-πολιτισμικής προέλευσης των μαθητών (Psaltou-Joycey, 2008). Στην παρούσα εργασία



αναδεικνύεται η σημαντική συμβολή του κοινωνικού ρόλου των εκπαιδευτικών στην αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης/ξένης στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές τάξεις, όπου φοιτούν μαθητές με διαφορετικές πολιτισμικές αναφορές και γλωσσικές καταβολές (Weinreich, 1986).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία οι εκπαιδευτικοί αναβαθμίζουν λειτουργικά τον *κοινωνικό τους ρόλο* και συνακόλουθα καθίστανται περισσότερο αποτελεσματικοί στη διδασκαλία (και) της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης/ξένης όταν: α) *έχουν άρτια επιστημονική και διδακτική κατάρτιση στο γνωστικό αντικείμενο* (Kleeman, 1994), β) εφαρμόζουν τις *θεμελιώδεις κοινωνικο-γνωστικές δεξιότητες* της ενσυναίσθησης, της αυτό-καθοδήγησης και της αποδοχής της διαφορετικότητας (Lynch & Modgil, 1992) και γ) αποτελούν σημαντικά πρότυπα μίμησης για τους μαθητές στη διαδικασία οικοδόμησης της ατομικής και κοινωνικής τους ταυτότητας (Manning, 1994).

## **2. Κοινωνικός ρόλος εκπαιδευτικών και πολυπολιτισμική εκπαίδευση**

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 οι θεωρητικές προσεγγίσεις της πολιτισμικής διαφορετικότητας και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Wielemans, 2000) προήγαγαν στην καθημερινή σχολική πράξη τις κοινωνικο-εκπαιδευτικές αρχές: α) της *ισοτιμίας του πολιτισμικού κεφαλαίου* των μαθητών (Δαμανάκης, 2007), β) της *πολλαπλότητας των οπτικών* ως προς την ερμηνεία των ποικίλων κοινωνικών σχέσεων και συμπεριφορών (Γκόβαρης & Ανδρεάδακης, 2002), γ) της *επίτευξης της ισότητας των εκπαιδευτικών ευκαιριών και των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων* ανεξαρτήτως της κοινωνικο-πολιτισμικής προέλευσης των μαθητών (Katsilis & Robinson, 1990).

Ο κοινωνικός ρόλος οροθετείται ως το σύνολο των *κοινωνικών αναπαραστάσεων*, γνωστικών διεργασιών, δράσεων και συμπεριφορών, τις οποίες το άτομο υιοθετεί και εκδηλώνει ως μέλος της *κοινωνικής ομάδας αναφοράς* στην οποία εντάσσεται, καθώς επιδιώκει να ικανοποιήσει τις προσδοκίες των υπολοίπων μελών της (Jenkins, 2004<sup>2</sup>). Οι εκπαιδευτικοί εσωτερικεύουν τον κοινωνικό τους ρόλο υπό την επίδραση ποικίλων και αλληλεπιδρώντων (Ξωχέλλης, 2000<sup>2</sup>): α) ατομικών παραγόντων (αρχική εκπαίδευση, κοινωνική προέλευση, ηλικία, φύλο γνωστικές παραδοχές, εμπειρίες) (Κελπανίδης, 2002) και β) κοινωνικών παραγόντων (*δομή-λειτουργία*



εκπαιδευτικού συστήματος, σκοποί εκπαίδευσης, κοινωνικο-ιστορικές συνθήκες, πλαίσιο μάθησης, διδακτικές πρακτικές) (Blanz & Mummendey, et. al.; 1998).

Σύμφωνα με την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία οι εκπαιδευτικοί αναβαθμίζουν λειτουργικά τον κοινωνικό του ρόλο, και συνακόλουθα καθίστανται περισσότερο αποτελεσματικοί (και) στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης/ξένης σε όλους τους μαθητές ανεξαρτήτως της πολιτισμικής τους προέλευσης (Κόκκος, 2000) στο βαθμό που: α) έχουν άρτια επιστημονική και διδακτική κατάρτιση στο γνωστικό αντικείμενο διδασκαλίας (Χατζηδάκη, 2001), β) διασφαλίζουν ευνοϊκές συνθήκες μάθησης (κοινωνική αλληλεπίδραση, εσωτερικά κίνητρα, αποτελεσματική επικοινωνία) (Κοσμόπουλος, 1990<sup>3</sup>), γ) συμβάλλουν στην κοινωνικοποίηση των μαθητών μέσω της εσωτερίκευσης πολιτισμικών αξιών, καθώς τους βοηθούν να ικανοποιήσουν τις έμφυτες κοινωνικο-γνωστικές και ψυχολογικές τους ανάγκες για: α) γνωστική επάρκεια (ανακάλυψη, μάθηση, δράση, επίλυση προβλημάτων) (Bandura, 2001), β) αυτονομία (αυτογνωσία, ελευθερία σκέψης, αυτορύθμιση, επιλογή) (Ronen, 1992) και γ) σύνταξη κοινωνικών σχέσεων (συναίσθηση του «ανήκειν στην ομάδα», ασφάλεια, αποδοχή, αναγνώριση) (Willms, 2003), δ) διέπονται από επαγγελματισμό (ορθολογισμός, ήθος, μεταγνωστική ενημερότητα, αυτοαξιολόγηση) (Carlgren, 1999), ε) κατέχουν οι ίδιοι και εφαρμόζουν θεμελιώδεις κοινωνικο-γνωστικές δεξιότητες (αυτοενίχυση, ενσυναίσθηση, αυτο-καθοδήγηση, αποδοχή διαφορετικότητας) (Ryan & Deci, 2000), στ) αποτελούν σημαντικά πρότυπα μίμησης -σκέψης και δράσης-για τους μαθητές τους στη διαδικασία οικοδόμησης της ατομικής και της κοινωνικής ταυτότητας (Huffman & Speer 2000).

### **3. Κοινωνικός ρόλος εκπαιδευτικών και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ξένης/δεύτερης**

Το ζήτημα της λειτουργικής αναβάθμισης του κοινωνικού ρόλου των εκπαιδευτικών σχετίζεται με τη μορφή και την ποιότητα των κοινωνικών συμπεριφορών, των γνωστικών διεργασιών και των διδακτικών πρακτικών που στα πλαίσια εκτέλεσης του κοινωνικού τους ρόλου εφαρμόζουν και επιδεικνύουν οι εκπαιδευτικοί στην καθημερινή σχολική ζωή (Miller, 1995; Κωνσταντίνου, 1998). Μέσα σ' αυτό το κοινωνικο-εκπαιδευτικό πλαίσιο μάθησης, οι εκπαιδευτικοί (Varghese



& Jenkins, 2005): α) αναγνωρίζουν και σέβονται τις διαφορετικές πολιτισμικές αξίες των μαθητών ώστε να προάγουν στην καθημερινή σχολική πράξη την ισότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών και αποτελεσμάτων (Coleman, 1988, Baker, 2000<sup>2</sup>), β) δεν διακατέχονται από ξενοφοβικές προκαταλήψεις και δεν αντιλαμβάνονται τη *διγλωσσία* των μαθητών ως εμπόδιο για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης/ξένης (Gersten & Woodward, 1995; Roscigno & Ainsworth-Darnell, 1999), γ) ενσωματώνουν στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος τις διαφορετικές *πολιτισμικές αφετηρίες* και γλωσσικές εμπειρίες των μαθητών (Cummins, 1979), δ) θέτουν *μεγάλες προσδοκίες* για την επίτευξη υψηλών σχολικών επιδόσεων από όλους τους μαθητές (Γκότοβος, 2003), ε) αναγνωρίζουν και κατανοούν τις *δυσκολίες κοινωνικοποίησης* των μαθητών από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα (γλωσσικός κώδικας, πολιτισμικές αξίες, επικοινωνιακές δεξιότητες) (Huffman & Speer, 2000), στ) αποκτούν και ενισχύουν την *αυτογνωσία* τους ως προς την παιδαγωγικο-γνωστική τους επάρκεια (Tschamen-Moran, Hoy, & Hoy, 1998), ζ) αναπτύσσουν θετικές στάσεις ως προς την αντιμετώπιση των ποικίλων προβλημάτων που εγείρει η πολυπολιτισμικότητα της σχολικής τάξης (Arriaza, 2003), η) χρησιμοποιούν *ενεργητικές τεχνικές μάθησης* -εισήγηση, συζήτηση, ερωτήσεις-απαντήσεις, ομάδες εργασίας, παιγνίδι ρόλων- (Ur, 2001) και θ) παρέχουν *διαρκή θετική ανατροφοδότηση* στους μαθητές ώστε να ενισχυθεί η αυτοεικόνα τους (Dinkmeyer & Dreikurs, 2000).

Έγκυροι δείκτες μέτρησης του βαθμού αποτελεσματικής εφαρμογής των παραπάνω κοινωνικο-εκπαιδευτικών αρχών στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης/ξένης σε πολυπολιτισμικές τάξεις αποτελούν (Gersten & Woodward, 1995): α) η διατήρηση και ανάπτυξη των ιδιαίτερων ατομικών (οικογενειακών) πολιτισμικών αξιών των μαθητών μέσω της εμπλοκής τους σε *διαδικασίες ορθολογιστικής και διαλογικής αναζήτησης* ενός κοινού πλαισίου αξιών χωρίς *αξιολογικές διακρίσεις* (Weinstein, Tomlinson-Clarke, & Curran, 2004), β) η οικοδόμηση ενός μαθησιακού περιβάλλοντος *ανοιχτής επικοινωνίας* και αμοιβαίας εμπιστοσύνης (Carlgren, 1999), όπου αναδεικνύεται συστηματικά η λειτουργική σημασία της συνύπαρξης των πολιτισμών και της γλωσσικής ποικιλότητας (Muller & Ellison, 2001), γ) *ο κριτικός επαναπροσδιορισμός* των παραδοσιακών μονο-πολιτισμικών διδακτικών σκοπών και στόχων της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και η συνεχής *μεταγνωστική αξιολόγηση* της όλης μαθησιακής διαδικασίας (Bourhis & Moïse, et. al., 1997), δ) η



ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ  
Η Αποδοτικότητα της  
Ελληνικής Γλώσσας  
(ως πρώτης/δεύτερης/ξένης)  
4 ο Σεπτέμβριος 2009  
Νυμφαίο Φλώρινας

θεσμικά κοινωνικο-παιδαγωγική υποστήριξη των μαθητών στην καλλιέργεια και τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας ώστε να ικανοποιηθούν οι *επικοινωνιακές ανάγκες* της μαθησιακής διαδικασίας (Kalmijn & Kraaykamp, 1996) και να ενισχυθεί εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας (Χατζησαββίδης, 2001) και ε) η εκπαίδευση των πολιτισμικά διαφορετικών μαθητών στην αποτελεσματική αντιμετώπιση βιωμάτων πολιτισμικής διάκρισης και επιθετικών συμπεριφορών *πολιτισμικού ρατσισμού* που λαμβάνουν χώρα εντός και εκτός του χώρου του σχολείου (Qian & Blair, 1999).

#### 4. Επίλογος

Όπως φαίνεται οι εκπαιδευτικοί επιτυγχάνουν να επαναπροσδιορίσουν, να διευρύνουν και να αναβαθμίσουν λειτουργικά τον κοινωνικό τους ρόλο και συνακόλουθα να καταστούν περισσότερο αποτελεσματικοί στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης/ξένης στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές τάξεις μέσω της οικοδόμησης ενός μαθησιακού περιβάλλοντος (Woodward, 1997, Chinn, 2006) αλληλεπίδρασης, επικοινωνίας, και αλληλοσεβασμού της διαφορετικότητας και ποικιλότητας των πολιτισμικών αξιών και γλωσσικών εμπειριών που φέρνουν οι μαθητές στο σχολείο (Gay & Kirkland, 2003, Tsokalidou, 2005).



## Βιβλιογραφία

- Arriaza, G. 2003. Schools, social capital and children of color: Race, ethnicity and education. *Education Journal*, 6(1), 71-94.
- Baker, C. 2000<sup>2</sup>. *A parents' and teachers' guide to bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Bandura, A. 2001. Social cognitive theory: An agentive perspective. *Annual Review of Psychology*, 52 (1), 1-26.
- Blanz, M., & Mummendey, A., et. al. 1998. Responding to negative social identity: a taxonomy of identity management strategies. *European Journal of Social Psychology*, 28, 697-729.
- Bourhis, R. & Moïse, L., et. al. 1997. Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International Journal of Psychology*, 32, 369-386.
- Carlgren, I. 1999. Professionalism and teachers as designers. *Journal of Curriculum Studies*, 31(1), 43-56.
- Chinn, P. 2006. Preparing science teachers for culturally diverse students: Developing cultural literacy through cultural immersion: Cultural translators and communities of practice. *Cultural Studies of Science Education*, 1(2), 367-402.
- Coleman, J. 1988. Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Cummins, J. 1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research* 49, 222-251.
- Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Dinkmeyer, D. & Dreikurs, R. 2000. *Encouraging children to learn*. New York: Brunner Routledge.
- Gay, G. & Kirkland, K. 2003. Developing cultural critical consciousness and self-reflection in preservice teacher education. *Theory Into Practice*, 42(3) 181-187.
- Gersten, R. & Woodward, J. 1995. A longitudinal study of transitional and immersion bilingual education programs in one district. *Elementary School Journal*, 95, 223-239.
- Huffman, L. & Speer, P. 2000. Academic performance among at-risk children: The role of developmentally appropriate practices. *Early Childhood Research Quarterly*, 15, 167-184.
- Kalmijn, M. & Kraaykamp, G. 1996. Race, cultural capital, and schooling: An analysis of trends in the United States. *Sociology of Education*, 69(1), 22-34.
- Katsilis, J. & Robinson, R. (1990). Cultural capital, student achievement and educational reproduction: The case of Greece. *American Sociological Review*, 55(2), 270-279.
- Kleeman, G. 1994. Achieving academic success with ethnically diverse students: Implications for student affairs. *NASPA Journal*, 31(2), 137-149.
- Lynch, J. & Modgil, C. 1992. *Cultural diversity and the schools: Equity or excellence? Education and cultural reproduction*. London: Falmer Press.
- Manning, K. 1994. Multicultural theories for multicultural practice. *NASPA Journal*, 31(3), 176-185.



- Jenkins, R. 2004<sup>2</sup>. *Social identity*. London: Routledge, 19-28.
- Miller, A. 1995. Teacher's attributions of causality, control and responsibility and its successful management. *Educational Psychology*, 15(4), 457-471.
- Muller, C. & Ellison, C. 2001. Religious involvement, social capital, and adolescents' academic progress: Evidence from the National Education Longitudinal Study of 1988. *Sociological Focus*, 34(2), 155-183.
- Psaltou-Joycey, A. 2008. Cross-cultural differences in the use of learning strategies by students of Greek as a second language. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 29(4), 310-324.
- Qian, Z. & Blair, S. 1999. Racial/ethnic differences in educational aspirations of high school seniors. *Sociological Perspectives*, 42(4), 605-625.
- Roscigno, V. & Ainsworth-Darnell, J. 1999. Race, cultural capital and educational resources: Persistent inequalities and achievement returns. *Sociology of Education*, 72(3), 158-178.
- Ryan, R. & Deci, E. 2000. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.
- Tschamen-Moran, M., Hoy, A. & Hoy, W. 1998. Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research*, 68(2), 202-248.
- Tsokolidou, R. 2005. Raising bilingual awareness' in Greek primary schools. *The International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 8(1), 48-61.
- Ur, P. 2001. Using the first Language in the classroom. *Canadian Modern Language Review*, 57(3), 402-423.
- Varghese, M. & Jenkins, S. 2005. Challenges for ESL teacher professionalization in the United States: A case study. *Intercultural Education*, 16 (1), 85-95.
- Wielemans, W. (2000). European educational policy on shifting sand? *European Journal for Education Law and Policy*, 4(1), 21-34.
- Weinstein, C., Tomlinson-Clarke, S., & Curran, M. 2004. Toward a conception of culturally responsive classroom management. *Journal of Teacher Education*, 55(1), 25-39.
- Weinreich, P. 1986. The operationalization of identity theory in racial and ethnic relations.. In J. Rex & D. Mason. (Eds.). *Theories of Race and Ethnic Relations* (pp. 157-176). Cambridge: Cambridge University Press.
- Willms, J. 2003. *Student engagement at school: A sense of belonging and participation: Results from Pisa 2000*. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development.
- Woodward, K. 1997. *Identity and Difference*. London: The Open University.

- Γκόβαρης, X. & Ανδρεάδακης, Ν. 2002. «Στάσεις επιπολιτισμού εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης». *Επιστήμες της Αγωγής, Θεματικό Τεύχος*, 45-56.
- Γκότοβος, Α. 2003. *Εκπαίδευση και ετερότητα: Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 27-38.



- Δαμανάκης, Μ. 2007. Εκπαιδευτικές πολιτικές για τα παιδιά των μεταναστών: μεταξύ της υπόθεσης του ελλείμματος και του πολιτισμικού αποθέματος. Στο Δ. Χαραλάμπους (επιμ.), *Μεταπολίτευση και Εκπαιδευτική Πολιτική. Παρελθόν-παρόν-μέλλον* (σελ. 401-420). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κελπανίδης, Μ. 2002. *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: Θεωρίες και πραγματικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κόκκος, Α. 2000. *Συνθετική έκθεση για την εφαρμογή δεικτών ενδυνάμωσης σε προγράμματα για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού*. Αθήνα: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας.
- Κοσμόπουλος, Α. 1990<sup>3</sup>. *Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Κωνσταντίνου, Χ. 1998. «Εκπαιδευτική επικοινωνία στην υπαρκτή σχολική πραγματικότητα υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικότητας». *Παιδαγωγική-Θεωρία και Πράξη*, 1, 13-22.
- Ξωχέλλης, Π. 2000<sup>2</sup>. Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος: Έρευνα για την αυτοαντίληψη και τις στάσεις των Ελλήνων εκπαιδευτικών. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Χατζηδάκη, Α. 2001. Για μια διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας με έμφαση στο περιεχόμενο. Στο Μ. Βάμβουκας & Α. Χατζηδάκη (επιμ.), *Μάθηση και διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής και ως δεύτερης γλώσσας: Πρακτικά Συνεδρίου*, τ. 3 (σελ. 393-403). Αθήνα: Ατραπός.
- Χατζησαββίδης, Σ. 2001. Η διδασκαλία της δομής της γλώσσας και το Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών της ελληνικής γλώσσας στο Δημοτικό σχολείο. Στο Μ. Βάμβουκας, & Α. Χατζηδάκη. (επιμ.), *Μάθηση και διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής και ως δεύτερης γλώσσας: Πρακτικά Συνεδρίου*, τ. 1 (σελ. 153-164). Αθήνα: Ατραπός.

4 -6 Σεπτεμβρίου 2009

Νυμφαίο Φλώρινας

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας  
Τμήμα Νηπιαγωγών  
Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων  
Γλωσσικής Διδασκαλίας